

Μια μουσικοθεωρητική προσέγγιση για τη σχέση βυζαντινής οκτωηχίας και μακάμ

/ [Πεμπτουσία](#)

«Βυζαντινή Οκτωηχία και Μακάμ στην Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική» είναι ο τίτλος του βιβλίου που εξέδωσε πρόσφατα ο μουσικός Σταύρος Καντεποζίδης. Πρόκειται για μια μουσικοθεωρητική προσέγγιση-παράθεση των ήχων της βυζαντινής μουσικής και των τουρκικών μακαμάτων. Για το θέμα μίλησε στην Πεμπτουσία ο συγγραφέας.

Π.: Ποια είναι η σχέση ήχου και μακάμ; Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για μια κοινή μεσογειακή μουσική παράδοση;

Σ.Κ.: Σε ό,τι αφορά τη λαϊκή/παραδοσιακή μουσική, είναι βέβαιο ότι κατα τόπους μπορούμε να μιλήσουμε πολύ εύκολα για κοινές μουσικές παραδόσεις. Η μουσική άλλωστε δε γνωρίζει σύνορα και είναι αναπόφευκτο για τους λαούς που συνυπήρξαν (με όποιον τρόπο) να μην έχουν συμμετάσχει σε αυτό το πολιτισμικό αλισβερίσι. Σε ό,τι αφορά λοιπόν την τέχνη γενικότερα πιστεύω πως είναι πιο

σωστό να την προσεγγίζουμε γεωγραφικά. Και με αυτό δεν εννοώ τα τυπικά σύνορα των χωρών, αλλά τις ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές. Ακόμη κι αν δεν μπορούμε να μιλήσουμε για κοινή μεσογειακή παράδοση, σίγουρα οι μουσικές που συναντάμε στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν πολλά κοινά στοιχεία μεταξύ τους. Δεν είναι λίγα τα τραγούδια σε ελληνικά και τουρκικά που μοιράζονται την ίδια μελωδία, από μικρασιάτικα μέχρι και ποντιακά. Η απόσταση βεβαίως μεγαλώνει πολύ όταν μιλήσουμε για θρησκευτική/λειτουργική μουσική.

Π.: Ποια είναι τα σημεία συνάντησης ήχου και μακάμ, ποιες οι σχέσεις και ποιες οι διαφορές;

Σ.Κ.: Μεγάλη συζήτηση. Πολύ σημαντικές διαφορές βρίσκουμε στο κούρδισμα. Στη Βυζαντινή μουσική, η επιτροπή που συστάθηκε το 1881 με πρωτοβουλία του πατριάρχη Ιωακείμ Γ' διαίρεσε στα πρότυπα του Αριστόξενου, την οκτάβα σε 72 μόρια. Ο τόνος (το διάστημα της 2M) υπολογίζεται στα 200 cents. Οι Τούρκοι έχουν παραμείνει στο παλιό κούρδισμα, στα πρότυπα των διαστημάτων που όρισε ο Πυθαγόρας, με την οκτάβα να διαιρείται σε 53 κόμματα και τον τόνο να υπολογίζεται στα 204 cents. Δε σταματούν εδώ φυσικά οι διαφορές στα κούρδισμα, αλλά δε θα σας κουράσω παραπάνω. Πολύ γενικά μπορούμε να πούμε ότι οι Τούρκοι στα μακάμ τους χρησιμοποιούν πιο «μαλακά» διαστήματα απ' ό,τι εμείς στη βυζαντινή μουσική, που το κούρδισμα μας είναι λίγο πιο κοντά στο ευρωπαϊκό.

Είναι δύο τροπικά συστήματα που περιγράφουν -σε ένα βαθμό- παρόμοια μουσικά φαινόμενα, αλλά από πολύ διαφορετική θεωρητική σκοπιά. Στη βυζαντινή μουσική χρησιμοποιούμε την οκτωηχία, η οποία χρησιμοποιεί τέσσερα γένη: το διατονικό, το εναρμόνιο και δύο χρωματικά, το σκληρό και το μαλακό. Δεν περιορίζεται όμως το εύρος των μουσικών «τρόπων» της Β.Μ. σε οκτώ. Θεωρούμε ότι οι ήχοι είναι οκτώ, καθώς αυτό εξυπηρετεί το τυπικό της εκκλησίας, το οποίο χωρίζεται σε κύκλους των οκτώ εβδομάδων.

Ο κάθε ήχος της Β.Μ. έχει πολλά «παρακλάδια», τα οποία μπορεί να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Ο Δ' ήχος για παράδειγμα έχει τρεις βασικές υποκατηγορίες: τον Άγια, τον Λέγετο και τον Δ' παραμεσάζοντα, που διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Τα μακάμ από την άλλη είναι πολύ περισσότερα αριθμητικά, δε διαχωρίζονται σε γένη, παίρνουν την ονομασία τους από το φθόγγο της βάσης, ενώ αναλύονται σε συγκεκριμένα 3χορδα, 4χορδα και 5χορδα.

Π.: Πόσο εύκολη ήταν στην εργασία σας η δειγματοληψία, δεδομένης της πολυμορφίας της παραδοσιακής μουσικής; (ηχογεωλογικά τοπία)

Σ.Κ.: Η εργασία μου βασίστηκε στο υπάρχον θεωρητικό υπόβαθρο και βιβλιογραφία, οπότε δε θα πω ότι δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα στο συγκεκριμένο κομμάτι. Επιπλέον, στην εποχή μας έχουμε όλοι πολύ εύκολη πρόσβαση στην παρακαταθήκη των ηχογραφήσεων του παρελθόντος. Όσο και να μεγαλώνει η χρονική απόσταση, πλέον η πρόσβαση στην «πηγή», των παλιών ηχογραφήσεων είναι πιο εύκολη από ποτέ. Καθοριστική υπήρξε και βοήθεια έλαβα από τον καθηγητή μου Ιωάννη Τσάμη, Πρωτοψάλτη.

Π.: Ποια η άποψή σας για τον τρόπο σημειογραφίας της παραδοσιακής μουσικής; Ποιος θεωρείτε πως είναι ο καταλληλότερος;

Σ.Κ.: Υπάρχει μεγάλη διχογνωμία επάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Κατά τη δική μου άποψη κάθε σημειογραφικό σύστημα έχει τα υπέρ και τα κατά του και δημιουργείται, ώστε να εξυπηρετήσει κάποιον συγκεκριμένο σκοπό. Η νέα παρασημαντική γραφή εφευρέθηκε με σκοπό καταγραφεί και να διαδοθεί η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική, η οποία είναι κατά κανόνα ασματική. Δημιουργήθηκε, ώστε να εξυπηρετεί το εκκλησιαστικό ύφος και αυτό το πετυχαίνει εξαιρετικά. Στον αντίποδα, η χρήση του πενταγράμμου είναι πολύ πιο παραστατική και μπορεί με τη χρήση των κατάλληλων αλλοιώσεων να αποδώσει τα διαστήματα με απόλυτη ακρίβεια, χωρίς να αναγκάζει τον μουσικό -κάθε φορά που «χάνει» τον προσανατολισμό του στο μουσικό κείμενο- να επιστρέφει στην πλησιέστερη μαρτυρία, ώστε να προσανατολιστεί. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα είναι το γεγονός ότι σε γρήγορα οργανικά κομμάτια, η παρασημαντική γραφή θα χρειαστεί ίσως και τη διπλάσια έκταση σε μουσικό κείμενο..

Π.: Πιστεύετε ότι η εργασία σας εξυπηρετεί διδακτικούς σκοπούς; Θα μπορούσε να αποτελέσει βοήθημα στη δουλειά ενός δασκάλου ή ενός μαθητή μουσικής;

Σ.Κ.: Ξεκάθαρα. Έχοντας εργαστεί στα μουσικά σχολεία, αναγκαζόμουν να δίνω πάντα προσωπικό υλικό στους μαθητές μου, μιας και η διαθέσιμη βιβλιογραφία είναι αρκετά δυσνόητη για το μαθητή και σχετικά περιορισμένη. Τα σχολεία φυσικά δεν παρέχουν απολύτως τίποτα σε ό,τι αφορά το σχετικό έντυπο υλικό. Είναι εξαιρετικά λυπηρό επίσης το γεγονός ότι τα παραδοσιακά μας όργανα εν έτει 2016 δεν έχουν αναγνωρισμένους τίτλους σπουδών στα ωδεία της χώρας. Το βιβλίο αυτό φιλοδοξεί να βάλει ένα μικρό λιθαράκι στο μεγάλο κενό που υπάρχει. Αντιπαραβάλλει τους ήχους της Β.Μ. με τα τουρκικά μακάμ και παραθέτει το θεωρητικό τους υπόβαθρο.

Για κάθε ξεχωριστή περίπτωση, ο αναγνώστης θα βρει μία καταγραφή σε πεντάγραμμο και παρασημαντική γραφή που συνοδεύεται από μορφολογική και

τροπική ανάλυση, ώστε να γίνει πιο εύκολα κατανοητή η θεωρία. Καλύπτει ένα πολύ μεγάλο εύρος περιπτώσεων, με περισσότερες από 35 ενότητες, μια για κάθε ήχο/μακάμ και συνοδεύεται από την αντίστοιχη μουσική καταγραφή. Αυτή τη στιγμή το βιβλίο μεταφράζεται και στα γαλλικά.

Π.: Ποιες είναι οι σκέψεις σας ως προς τις μεθόδους ανάλυσης ήχων και μακάμ;

Σ.Κ.: Θεωρώ ότι τα πράγματα είναι πιο απλά απ' όσο τα βλέπουμε στην Ελλάδα. Δυσκολευόμαστε να καταλήξουμε σε μια κοινή γραμμή και υπάρχουν πολλά «ταμπού». Ζηλεύω τη δουλειά που έχει γίνει στο θεωρητικό κομμάτι της ευρωπαϊκής μουσικής και ελπίζω κάποια στιγμή να «μονοιάσουμε», ώστε να βοηθήσουμε τη δική μας μουσική να γίνει πιο προσιτή στο μαθητή.

Το βιβλίο «Βυζαντινή Οκτωηχία και Μακάμ στην Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική μπορείτε να το προμηθευτείτε στον παρακάτω σύνδεσμο.

Για την Ελλάδα [εδώ](#) και για το εξωτερικό [εδώ](#)

[Για τη σελίδα στο facebook βλέπε εδώ](#)